

אמנות

פאטמה שנאן: "לא יכולתי לגעת במכחול. הייתי חייבת לצאת"

האמנית הדרוזית פאטמה שנאן עברה לציריך אחרי אסון 7 באוקטובר. בראיון היא מסבירה למה נלחצה מהדרישה מערבים לגנות את הטבח

פאטמה שנאן. "לא פשוט לחשוב על עצמך כאינטלקטואל ובמקביל לציית לחוקים של בעל ומשפחה" צילום: מלו ציון

אופיר חובב לעקוב

06 בפברואר 2024

כמה ימים לאחר 7 באוקטובר האמנית פאטמה שנאן נסעה מכאן. היא התחילה בברלין ואז עברה למינכן. את השיחה בינינו, שמתקיימת כחודשיים לאחר מכן, היא כבר מנהלת ממקום מגוריה החדש בציריך.

בשונה מישראל, שהפכה בזמן האחרון חורפית מהרגיל, ממסך הזום של שנאן ניבטים דווקא שמים בהירים למדי. קרני שמש שווייציות מנקדות את החצי השמאלי של פניה, ובשלב מסוים היא אפילו פושטת את הז'קט הכהה שלה ונותרת בסוודר אפור גדול.

"דיוקן עצמי ושטיח", 2017 צילום: אבי אמסלם

לאחרונה מצאה שנאן שהטבע, מזג האוויר וחילופי העונות מעניינים אותה במיוחד. "אני עדיין מחוברת לשאלות שנוגעות לבית ומשפחה, שעניינו אותי בעבר, אבל בתקופה האחרונה אני עוברת ממקום למקום ויש בזה איזו תנועה שמסקרנת אותי מבחינה אמנותית. אני מטיילת בכל מיני מקומות, מביימת בהם סצינה, מצלמת אותה ואז

מציירת ועוברת למקום הבא. זה קצת כמו להעביר משקל מרגל ימין לרגל שמאל, וללכת וללכת וללכת, לשאול שאלות על הנוכחות שלי בעולם ועל איך היא משפיעה על הטבע ומשנה אותו".

"דייוקן עצמי בבובטה", 2023, צילום: Jens Ziehe

לפני כמה זמן ביקרה באיזו מזרקה טבעית בסקוואל שבשווייץ. היא מיקמה את הגוף שלה על קבוצת אבנים והתמסרה לתחושה של המים. בכל פעם שהזיזה איבר כלשהו, היא שמעה לב שגם האבנים זזו איתו והשתנו תחתיו. "אלה דברים שלא הייתי יכולה לחוות בארץ, כי כאן יש אלמנטים בטבע שלא קיימים אצלנו".

גם לישראל יש האלמנטים הייחודיים לה. הבולטים בהם מעיבים כרגע על הפסטורליה השווייצית. שנאן מבהירה כי מצב העניינים הנוכחי מקשה עליה להתמסר לחלוטין למחקר הנוודי החדש שלה. "המלחמה ניפצה את הכל, והיא ממשיכה ללוות אותי גם כאן. למרות שהגוף שלי מרגיש באופן מוחשי מאוד שהוא יכול לנשום, בלי אזעקות ומבלי ששום דבר יאיים עליו, המוח שלי והמחשבות שלי וכל השורשים שלי נמצאים בכלל במקום אחר".

"מעולם לא היו לי שאלות על הישראליות שלי עד שהגיע חוק הלאום. הוא היה סטירה בפנים של כל דרוזי. כעסתי על זה. הרגשתי שהחברה שלי, שאני חשה אליה שייכות טוטאלית, חתכה אותי החוצה"

לפני הסיבוב האירופי שלה התגוררה שנאן, בת 38, בכפר ג'וליס שבגליל המערבי, שם נשמעו לא פעם אזעקות. חלק מקרובי משפחתה מתגוררים בכפר ורדים, שם שובשו הלימודים בבתי הספר, בעוד אחרים מתגוררים בחורפיש והתבקשו להתפנות מבתיהם. "היה לי קשה לצייר ככה, עם כל הדאגה הזו ותחת הרעש של האזעקות והטילים. אם אמנים מתחלקים עכשיו לשתי קבוצות, אלה שמציגים ותורמים ונמצאים בעשייה טוטאלית שמגיבה למצב, ואלה שהשתתקו — אז אני שייכת לקבוצה השנייה. כמה ימים לאחר 7 באוקטובר לא

הייתי מסוגלת בכלל לגעת במכחול. הייתי חייבת לצאת כדי שאוכל לנשום, כדי שאוכל לנסות לעבוד".

"דייוקן עצמי ונוף #1", 2023, צילום: Jens Ziehe

מעבר להרוגים, האזעקות והרעש של החדשות, שנאן חשה צורך לברוח גם מהדרישה התמידית שמופנית עתה לערבים המתגוררים בישראל, לגנות את הטבח באוקטובר ולהצדיק את המחויבות העמוקה והבלתי מתפשרת שלהם כלפי המדינה. "אירופה מאפשרת לי להשתחרר מהמטען הכבד של להיות כרגע אישה דרוזית בישראל", היא אומרת. "אני יכולה, למשל, לדבר כאן בעברית וגם בערבית ולהרגיש בטוב ובנוח עם שתיהן, מה שלא יכול לקרות עכשיו בארץ, שבה אם אני פותחת את הפה בערבית מיד נהיית סביבי תחושה לא נעימה וחשדנית כזו, שאני צריכה למהר ולסדר, להבהיר שאני 'בצד של הטובים'.

"אף פעם לא התעסקתי בפוליטיקה. לא נגעתי בה והיא גם לא עניינה אותי. הרגשתי שאני ישראלית ושזה מובן מאליו שאני כזו", אומרת שנאן. "מעולם לא היו לי שאלות לגבי זה, ומעולם לא הרגשתי שאני צריכה לתת על זה דין וחשבון, עד שהגיע חוק הלאום. הוא היה סטירה בפנים של כל דרוזי, אני חושבת. באופן אישי כעסתי על זה מאוד. הרגשתי שהחברה שלי, שאני חלק ממנה מאז שנולדתי וחשה כלפיה תחושת שייכות טוטאלית, חתכה אותי החוצה. פתאום הכל נקטע. עכשיו עם המלחמה התחושות האלה מתעצמות אפילו עוד יותר, לנוכח זה שחיילים דרוזים נלחמים בעזה וגם נהרגים. זה מעלה שאלות מאוד קשות של שייכות למקום הזה".

לא מספיק חלק מהמקום כדי להיות אזרחים שווים, אבל כן מספיק חלק כדי למות למענו?

"כן. דרוזים, לצערי, נהרגים לאורך כל ההיסטוריה של מדינת ישראל. אני בעצמי איבדתי לא מעט קרובי משפחה וחברים וצעירים שאני מכירה מהכפר, או כאלה שלמדו איתי בבית הספר, שהתגייסו לצבא ונפלו במלחמת לבנון השנייה או ב"צוק איתן" או בכל מיני מלחמות

ומבצעים. הקריאות שעלו לאחרונה לתקן את חוק הלאום, כך שהאזרחים הדרוזים יקבלו זכויות שוות זה טוב ויפה, אבל עצוב מאוד שזה קורה על רקע החיילים הדרוזים שנהרגים עכשיו בקרבות. זה מכעיס ומעציב אותי".

פאטמה שנאן, "דיוקן עצמי עם ענפים", 2021 צילום: Courtesy of the artist

איבדתי את עצמי

רבות מהעבודות של שנאן בשנים האחרונות עוסקות בחיבור בינה לטבע. היא מציירת הרבה פורטרטים עצמיים שלה, שעומדים על רקע גלי ים, ענפים, מזרקות מים, יערות עבותים ופרחים. דיוקן עצמי שלה מרחפת באוויר באותה מזרקה בסקוואל הוצגה עד לא מזמן בתערוכה הקבוצתית "זמן" במוזיאון קונסטאהאוס בציריך. עבודה נוספת שלה, מ-2021, גם היא דיוקן עצמי ובו היא מוקפת בענפים דקיקים, מוצגת עתה בתערוכה הקבוצתית "זוהר מקומי" בנסימה-לנדאו בתל אביב. העבודה מוצגת לצד עבודות של אמנים אחרים וחלק מההכנסות ממכירתן ייתרמו לשיקום גלריה בארי שנשרפה ב-7 באוקטובר.

לשנאן לא היו התלבטויות בנוגע להשתתפות בתערוכה, ולדבריה הסכימה להשתתף בה מיד. "באופן כללי, כאמנים, אנחנו מאוד זקוקים לתמיכה. אני עדיין זוכרת את השוק שהיה במהלך הקורונה. מענק כספי שקיבלתי בזמנו היה בשבילי ממש גלגל הצלה. מעבר לכסף, זו גם היתה התחושה שאת לא לבד, שמישהו רואה אותך ונותן לך יד. החוויה הנוכחית קשה עוד יותר ופוסט טראומה יכולה להתפתח אצל כל אחד, אז איפה שאפשר לתמוך ולעזור ולתת משהו — אני שם".

במשך הקריירה האמנותית של שנאן, שסיימה לימודי אמנות במכללת אורנים ב-2010 ואז המשיכה ללמוד ציור אצל האמן אלי שמיר, היא עסקה לא מעט במתחים הפנימיים בחברה הדרוזית ובהוויה של אישה בחברה דתית ושמרנית. השטיח היה עד לאחרונה המוטיב הבולט בעבודותיה, והטקסטורה העשירה שלו שימשה אותה כדי לבחון מסורת מול קדמה. היא די זנחה אותו בשנים האחרונות, ומייחסת את זה לכך שחיזקה את עצמה כאובייקט נפרד מהחברה שבה גדלה. זה

התעצם בעקבות גירושים שעברה בתקופת הקורונה וגם בעקבות המעבר הנוכחי שלה לאירופה.

**"יש משהו כמעט מובן מאליו בזה שאנחנו אמורים
לאהוב ים או שקיעות, אבל כשאין לך חיבור פנימי
עם עצמך את לא באמת יכולה להתאהב בטבע, או
להתחבר אליו בצורה כנה"**

"באיזשהו שלב הבנתי שאני קצת מאבדת את עצמי, שעליתי על איזה מסלול שלא בהכרח שייך לי, שלא משקף את מי שאני", מספרת שנאן. "הקונפליקט בין היותך אינדיבידואל לבין זה שאת חיה בחברה שמקדשת דווקא את הקבוצה הלך והתחדד ככל שהחיים שלי התקדמו, והבנתי שזה לא כל כך פשוט להמשיך ולחשוב על עצמך ככזו ובמקביל לציית לחוקים של בעל ומשפחה וילדים וכל המסלול הזה. אני רוצה להישאר חלק מהחברה הדרוזית, אבל מצד שני דברים לא התנהלו בדיוק כמו שציפו מהם להתנהל, ובגלל זה לעבור לחו"ל לזמן מסוים נראה לי פתרון הגיוני בינתיים".

מה המחיר שתצטרכי לשלם על זה?

"כל זה עדיין בהתהוות והשינויים האלה עדיין מתרחשים, ככה שאני עדיין לא ממש יודעת להגיד מה המחירים. זו לא ממש היתה שאלה או ניסיון להבין מה העמדה של כולם לגבי זה, אלא שהגעתי לנקודה שבה אמרתי לעצמי שזהו. אני בוחרת בעצמי. אני לא יכולה יותר להמשיך בדרך הזו של לרצות את המשפחה ואת החברה, כי זה מנוגד למי שאני, למה שהנפש שלי.

"המנטליות הסגורה של החברה הדרוזית נובעת מההבנה שאנחנו מיעוט שצריך לדאוג לעצמו. אנחנו לא שייכים לאף מקום, וחוק הלאום, למשל, הוכיח את זה. בתוך זה, החברה משתנה והדור הצעיר רוצה לפעמים דברים אחרים מהדור המבוגר יותר. אלה תהליכים שקורים באופן מאוד מאוד אטי ולא חד משמעי, כי יש גם הרבה צעירים שחושבים כמו ההורים שלהם. זה מצב די מורכב, כי הוא מוביל

הרבה פעמים לתסכול ולתחושות קשות, אבל אני חושבת שגם אם הדור שלי לא יזכה לקצור את הפירות, בכל זאת יהיה שחרור בדורות הבאים. המחיר של לשמר את הסגירות הזו של החברה קשה ומשפיעה גם על גברים וגם על נשים צעירות. זה השפיע עלי. "אני לא חושבת שאפשר לחיות מנטליות שכופה עליך חוקים אחרים ממך לאורך זמן, כי מלכתחילה אתה מוצא שאתה מוגבל מבחינה מנטלית. אני חושבת שזה שונה מהטבע האנושי, שמבקש לחקור ולהסתקרן ולחוות ולהתחבר אל הטבע. נראה לי שההתעניינות העכשווית שלי בחיבור לטבע מגיעה מהמקום הזה. יש משהו כמעט מובן מאליו בזה שאנחנו אמורים לאהוב ים או שקיעות, אבל כשאין לך חיבור פנימי עם עצמך את לא באמת יכולה להתאהב בטבע, או להתחבר אליו בצורה כנה. לאט לאט אני מתחילה להרגיש התאהבות בטבע דרך החיבור החדש הזה לעצמי".

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

+ חוק הלאום

+ דרוזים

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ

פאטמה שנאן, מתוך "מסע במקום". צילומים: טל ניסים / ארטפורט תל אביב

שתפו

מסע במקום: פאטמה שנאן מטשטשת את הגבולות בין האני לעולם

בסיפור שנקרם בתערוכה של פאטמה שנאן בין הציורים לעולם, ובין הציורים למסכי הווידאו, יש רגעים מלאי עדינות ועוצמה. העבודות, שהן כמעט התרסה, מלאות בבחירות לא צפויות ולא מובנות מאליהן

התמונה על מסך הווידאו בתערוכה "מסע במקום" של [פאטמה שנאן](#) מהפנטת. ים המלח, מרחוק ההרים, גבישי מלח צפים, תנועה עדינה של המים, ובלב התמונה צבעוניות מרהיבה לא מכאן. ערימה יפהפיה, כמעט מצויירת, של צמחיה שצפה על המים. צמחייה בלב ים המלח?

פתאום מופר השקט ואפשר לשמוע את הזרימה של המים. זרימה סוערת של המים. זה הרעש של המים או של הרוח שמניעה אותם? התנועה ממשיכה ולפתע מחוירים הצבעים, ממש אפשר לראות את הרף העין של החיוורון. זה הצל? זה אור היום שמשנתנה? ושוב הרעש של המים. לרגע אפשר ממש להרגיש את הנשימה של המרחב.

השוטרת אז-אולי
רייצ'ל ארדוס
נדב בושם
ענת ברנדס
יהודה דרומי
עדילי ליברמן
הדס נוימן
הדס עפרת
רנה שינפלד
דניאל שפידא

רביעי < 11.6 < 20:30 ■ חמישי < 12.6 < 20:30

תאוסט

פאטמה שנאן, ים המלח

מטקסט התערוכה ברור שהאמנית היא זו שנמצאת שם בתוך הצילום. היא צפה בים המלח שעות על גבי שעות, הפרחים צומחים מגופה. אני מתעכבת לנסות לראות אותה, אם לדייק את הגבול שבין המים לבינה, שבינה לבין ההתפרצות הזו של הטבע.

ואז ברגע מרהיב אפשר ממש להרגיש את הנשימה שלה עצמה. פתאום זה ברור, ככה נראית נשימה: המחזוריות של השקט שמופר, הסערה של הרוח, התנועה על המים, האור המתחלף. ברגע אחד הנשימה היא הדבר שמפעים את המרחב כולו, ברגעים אחרים המרחב נושא אותה על כפיו.

משהו בדמות על הבד או על מסכי הווידאו כמעט מסרב להיות מושא מבט של העולם, ובו זמנית מתבונן אליו בעיניים חקרניות ופקוחות. אילו דיוקנאות יפהפיים, מלאי עוצמה, ובו זמנית יש בהם חשיפות נוגעת ללב

מסך הווידאו הזה מוצב בסמיכות לשני מסכים אחרים. באחד מהם אפשר לראות את האמנית בלב הנוף הפראי של המכתש. התנועה שלה על הסלע, האחיזה בו, ההתבוננות, הדקיקות של הבגד שהיא לובשת – כל אלה הם כמעט מחול של ממש. זה לא מחול בנוף באיזו התפעלות רומנטית, הנוף הוא גם לא רקע והיא לא נבלעת בו. היא והמרחב כמעט נזהרים זו בזו, עושים מקום האחד בשביל השנייה. לאט לאט הולך ונבנה דיוקן יפהפה. ושביר ומלא עוצמה של אישה.

במסך השלישי שנאן נמצאת באוקיינוס במיאמי. היא שוכבת בתוכו ספק ערה ספק ישנה, ספק טובעת ספק צפה. לרגעים האוקיינוס נראה יותר כמו אגם פסטורלי, ואילו ים המלח, ימה שהולכת ומתייבשת, נראה על המסך הסמוך כמעט אינסופי.

זוכת פרס שיף 2016 פאטמה שנאן: קולות של שתיח

מסיגות גבול: גוף האישה כאתר של אמנות חתרנית

שיחת סטודיו // פאטמה שנאן

ביקורת מתוך הזדהות: "הציור כסוכן כפול"

שלושת המסכים האלה הם חלק מתערוכת היחיד של שנאן שמוצגת בארטפורט. זו תערוכה שמורכבת מעבודות וידאו ומציורים נפלאים, שבבסיסם עומדת פעולה שבוחנת את טשטוש הגבולות בין האני לעולם, בין הגוף המתכלה למרחב שבתוכו הוא מתקיים, ובין הרף העין של המבט להבנייה שלו את העולם.

כמו שמסבירה [האוצרת ורדית גרוס](#) בקטלוג היפה, הצנוע ומאיר העיניים: "המצלמה לוכדת בעדשתה את התמונה המלאה, והיד האוחזת במכחול ממשיכה ומפרקת אותה לרכיביה הראשוניים: משיחות צבע קטנות ומדויקות, הבונות מהקווים הקטנטנים את הציור השלם.

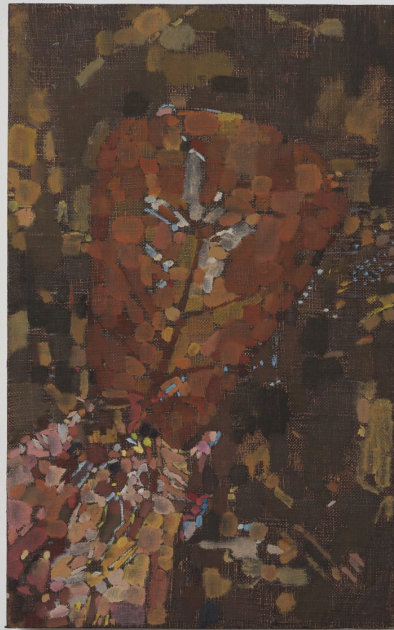
"העבודה על כל ציור נמשכת חודשים ארוכים: עצירה וחזרה, הצטברות של משיחה לצד משיחה, של הזמן שעבר לצד הזמן הנוכחי. הנוף, המתהווה בסופו של דבר על הבד, הוא מוכר ולא מוכר, דומה ולא דומה לנוף המקורי. זהו ציור המתחקה אחר המציאות, אך אינו מתחזה לה; ציור המייצג את העולם כפי שהוא נראה בעיניה של מי שמבקשת לא רק להתבונן בו, אלא גם לקחת בו חלק פעיל".

מרחב כמעט אימפרסיוניסטי

בסיפור שנרקם בין הציורים לעולם ובין הציורים למסכי הווידאו – יש רגעים מלאי עדינות ועוצמה. הבחירות של שנאן, נקודת המבט, התנועה של הגוף, החלקיות שלו, היחסים עם העולם – שום דבר בבחירות האלה לא צפוי ולא מובן מאליו.

לדוגמה, בציור הנהדר "דמות בנוף #2", האישה שעומדת בו היא כמעט לעצמה, אי אפשר לראות את פניה, ובו זמנית היא לגמרי שם במלאותה. עמדת מולו והתרגשתי מאוד. משהו בתנועה של הדמות, בלבדיות מלאת העוצמה, בעמידה שלה לא אל מול הנוף, אלא ממש בתוכו – תפס איזה רגע נדיר מלא חיוניות ויופי וחד פעמי.

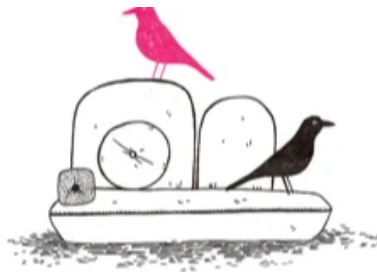
או הציור "ידים זר". כמה יופי אצור בתנועה הזו. אפשר לראות רק את הקצה של התנועה או של היד המחזיקה את הזר, אבל התנועה היא לגמרי שלמה. ההחזקה העדינה של הזר, התנועה שלו אל עבר הנוף, הצבעוניות שלו שכמעט נבלעת בו ובו זמנית עומדת לגמרי לעצמה.

העמידה של אישה מול עצמה, הנוכחות שלה עצמה שממלאת את הבד (ציורים שמצוירים בשמן על פשתן מוצמד לעץ) או את המסכים – היא כמעט מטלטלת. הדמויות הניבטות מהן, ההתבוננות בהן, הן כמעט הדבר ההפוך מהתבוננות במודל או בדמות קרובה.

כשהתבוננתי בחלק מהדמויות, כשהן שוכבות או עומדת והשיער שלהן מתפזר אל הנוף או על התמונה עצמה (כמו בעבודות "דיוקן עצמי עם פרחים" או "דמות בנוף"), חשבתי על הדמויות של אביגדור אריכא. נזכרתי בדיוקנאות הנפלאים והחיוניים של בת הזוג שלו, חשבתי עליהם וחשבתי על ההבדל או על הכוח בדיוקנאות העצמאיים של שגן.

הישארו מעודכנים והירשמו לניולזטר שלנו. כדאי

הרשמה

...כתובת המייל שלך כאן

הציורים שלה הם כמעט התרסה: כשהיא כורעת בעבודה "דמות בנוף 2", או כשהגבולות שבינה לבין המרחב מטשטשים באחד הציורים "ללא כותרת", כשהיא צפה בים המלח ואפשר ממש להרגיש את הנשימה שלה ולהמשיך לנסות להבחין בקווי המתאר של הגוף, או כשהיא בלב המכתש היא עומדת שם לעצמה במלואה

משהו בדמות על הבד או על מסכי הווידאו כמעט מסרב להיות מושא מבט של העולם, ובו זמנית מתבונן אליו. בעיניים חקרניות ופקוחות. אלו דיוקנאות יפהפיים, מלאי עוצמה, ובו זמנית יש בהם חשיפות נוגעת ללב

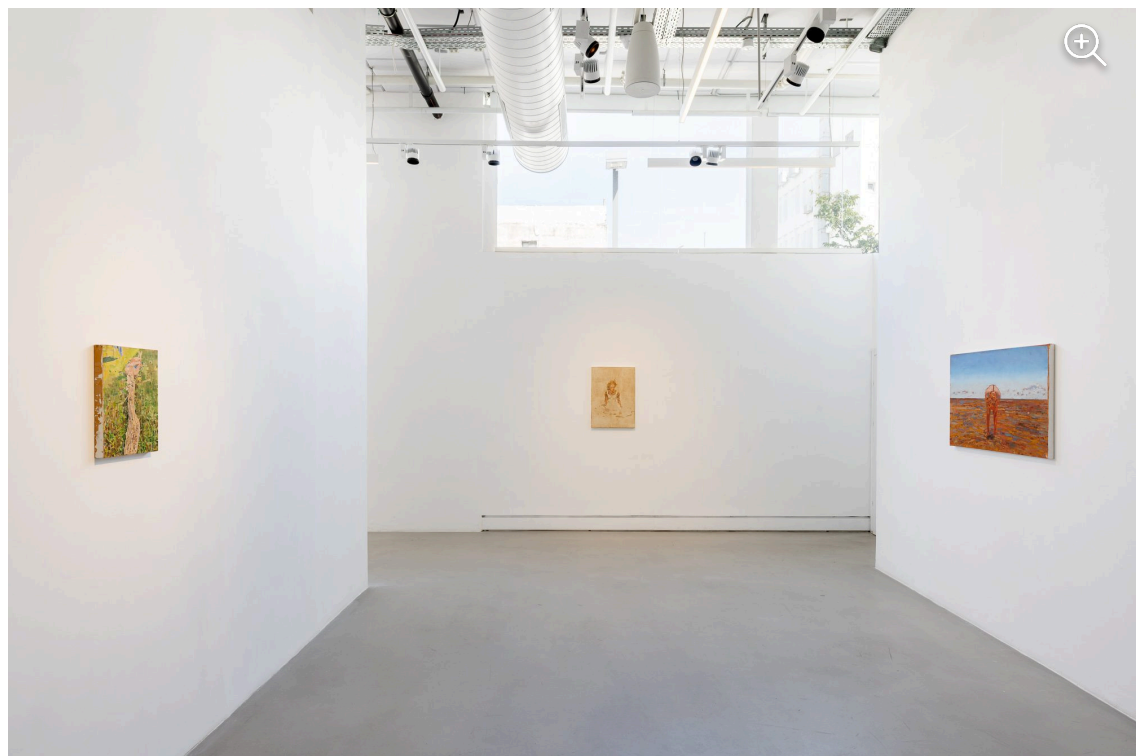
ולסיום, המרחב עצמו. המרחב בציורים ועל מסכי הווידאו – הים, המדבר, חורשת העצים – הוא כל כך חי ויפה. יש בחלקו משהו כמעט אימפרסיוניסטי, ובו זמנית שנאן לא מתפתה להתפעלות הכרוכה בהתבוננות הזו. המרחב הוא חד פעמי, מפורק, חיוני, משתנה, מתכלה, ואי אפשר להחזיק בו

פאטמה שנאן | מסע במקום

אוצרת: ורדית גרוס

[ארטפורט](#), העמל 8, תל אביב

נעילה: 7.6

BORDERCROSSINGS

V.38 Number 3 Issue No. 151 / 2019

Magic Carpeting

1

2

The Druze artist **Fatma Shanan** has carpeted the world. Or less ambitiously, she has made a world for herself out of the carpet. Her strategy for the last decade has been to find a way to make the carpet a metonym for her own body and being. A common and revered domestic object, the carpet has been dislocated from its conventional context and made into a vehicle for introducing the tension among individual identity, the difficulty of achieving it and the necessary collective identity in Druze and Israeli culture. "I painted the carpet," Shanan says, "to ask questions about my own identity in my community and in the world. It starts from biography and from there goes to a bigger, universal place."

In 2009 she began using her own face in a series of self-portraits; then she expanded her subjects: "I painted portraits that were the whole bodies of other girls, but I painted girls who looked like me, so in a way I was painting myself." The range of her self-portraiture included a painting in which she was inside the pattern of a carpet. This work combined a pair that was to become her preoccupation: the carpet and the female body. Shanan has said that the carpet is "not an object but a living thing," and that attitude has given her permission to paint it in unusual situations (her paintings are based on her own photographs). In *Maya #1*, 2014, a young woman stands under a magisterial tree in an otherwise open landscape. The painting is a study in harmonious colour and shading; standing on a carpet, she blends into the tree trunk behind her and the carpet blends into the earth on which it sits.

The carpet has turned out to become an extremely versatile subject. In *Road #1*, 2014, she places them in a configuration three deep and 15 long, on a rooftop in Julis, the village in northern Israel where she was born

and lives; in *Carpets on Asphalt*, 2015, she arranges nine carpets on asphalt as a way of setting up textural and colour contrasts; and in *Untitled*, 2016, she shifts her perspective to an aerial view as a way of emphasizing pattern and presenting the paintings as abstractions. Throughout these works you can see the connections she is making to previous styles of representation, from the decorative intensity of Gustav Klimt to Pre-Raphaelite detailing, where every inch of the surface is packed with incident, and to a style of dry brush paint application used by Michaël Borremans, her favourite painter.

Shanan is aware that using the carpet connects her to a tradition of representation that has its own problematic history. She has read Edward Said on Orientalism and knows that the most infamous pairing of a woman and a carpet is Cleopatra and her unrolling in the presence of Caesar. While she accepts the sexualized body revealed through this narrative, her interests are in pushing where an investigation into the body can lead her. In the last year she has been expanding the contexts in which she places her own body. She frames the inquiry through Jean-François Lyotard, who "asks the question of how, and if, thoughts can continue on without the body. It's a metaphor for the question of the relationship between mental and physical restrictions because there is a connection between the mental effect that physical restrictions have on us, on our biology and even on the body's language."

In the same way that she has generally resisted depicting the body as other artists have done, she was concerned to shift the way her own body could be read in places outside of Julis. Each time she travels to a residency, she uses the occasion to re-place her physical being in a new context, like the Metropolitan

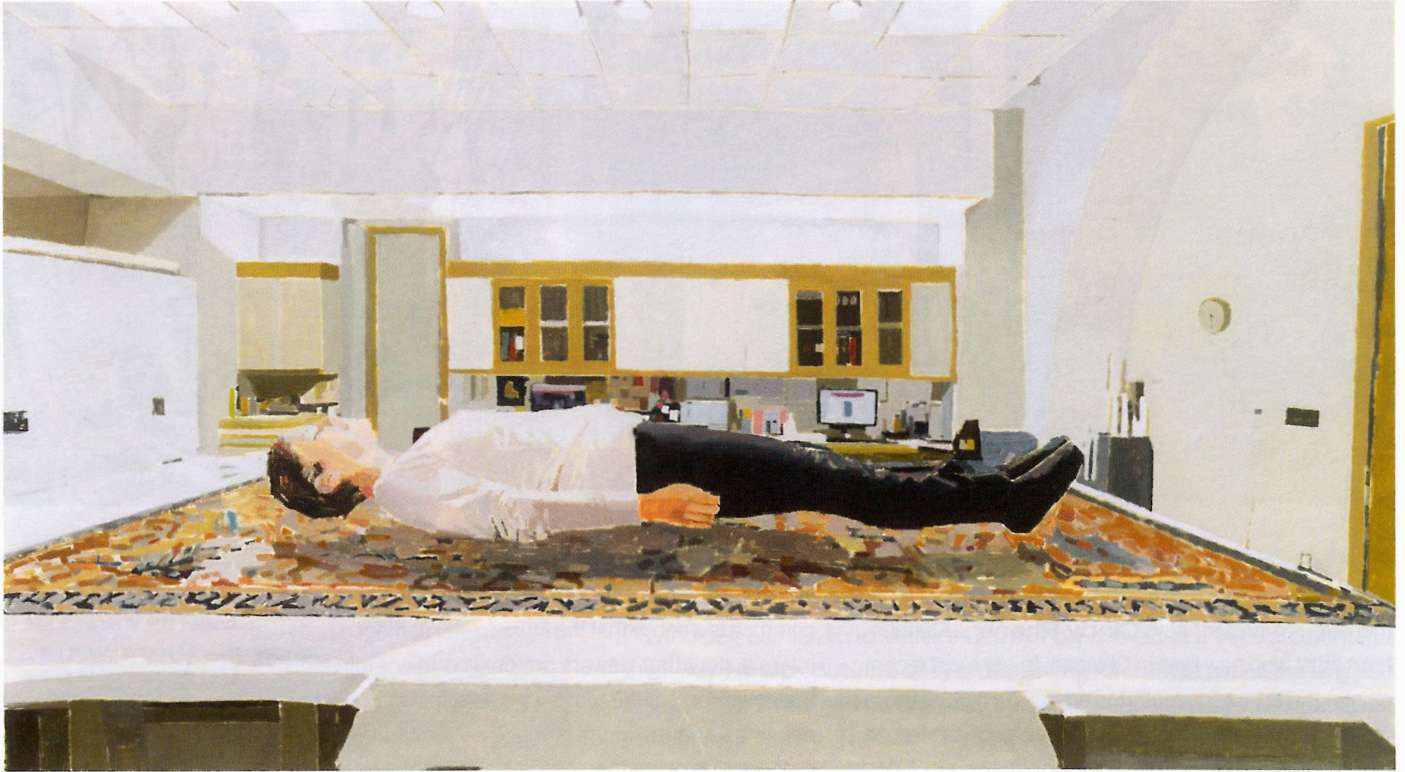
1. Fatma Shanan, *Carpets on Asphalt*, 2015, oil on canvas, 120 x 180 centimetres. Photo: Elie Posner. © The Israel Museum, Jerusalem. Courtesy the Israel Museum, Jerusalem.

2. *Self Portrait on Parquet*, 2019, oil on canvas, 60 x 45 centimetres. Photo: Jens Ziehe. © Fatma Shanan. Courtesy Dittrich & Schlechtriem, Berlin, Germany.

3. *Floating Self-Portrait*, 2019, oil on canvas, 111.5 x 200 centimetres. Photo: Jens Ziehe. © Fatma Shanan. Courtesy Dittrich & Schlechtriem, Berlin, Germany.

4. *Yellow Skirt and Pink Flower*, 2019, oil on canvas, 90 x 68.5 centimetres. Photo: Jens Ziehe. © Fatma Shanan. Courtesy Dittrich & Schlechtriem, Berlin, Germany.

BORDERCROSSINGS

3

4

Museum in New York, where her research into their carpet collection resulted in *Floating Self-Portrait*, 2019. The painting shows her body hovering above the table on which a carpet sits for examination. The restrictions the museum placed on the distance she had to maintain between her and the carpet meant that she had to move in unfamiliar ways: “I had to stretch my body and my neck in order to take the photo and so the carpet is like a magnetic field.”

Shanan is aware that she is engaged in a self-performance, in which the audience is deferred until the painted evidence of the event turns up as a painting on the wall of a gallery. In Romania, working in an 18th-century baroque palace converted to an art gallery, she recognized she needed to change the tone of her presentation: “Historically, the baroque is a distant period, so I wanted to create the feeling that I am there but it is far from me.”

Shanan’s paintings are suggestive because her subjects enter occupied territory. Whenever she presents a supine, sleeping woman, she moves into the land of the fairy tale where women are waiting to be awakened through some external intervention. But Shanan’s figures are never in a coma or in a state of suspended consciousness. She says, “I am influenced by Marina Abramović and other video artists who use their body to talk about agency but I am doing that through the painting.”

Yellow Skirt and Pink Flower, 2019, articulates the various ways her representations can be understood. The painting reveals the delicate contour of the figure’s waist as well as a pair of powerful hands with dark green painted fingernails, a compelling combination of the sensuous and the physical. While she says it was unintentional,

the stalk of the pink flower is close to the green of the Druze flag. The woman who wears the yellow skirt and holds the pink flower is the embodiment of the complicated identity Fatma Shanan has been painting for more than a decade, an identity that touches on aesthetics, gender, politics and power. ■

ביקורת אמנות

פאטמה שנאן מטשטשת את הגבול בין גופה ובין הסביבה. התוצאה, ברובה, נפלאה

בהשפעה ישירה משירתו של וולט ויטמן, משתלבת פאטמה שנאן בגל של ציור שחוזר אל רעיונות ואסתטיקה רומנטיים

פאטמה שנאן, ללא כותרת, 2025. שבירה אינטנסיבית של המצויר לכתמים וגושים של צבע צילום: טל ניסים / ארטפורט

לעקוב

אבי פיטשון

10 באפריל 2025

פאטמה שנאן מגיעה לתערוכת היחיד ב"ארטפורט" לא כבוגרת מחזור 2016-2017 של שהות האמנים במקום, אלא כאמנית צעירה אך מבוססת למדי שיש קהל צופים שרוצה לדעת היכן היא נמצאת כרגע כיוצרת. אם נתאר את עבודתה של שנאן בהכללות גסות, הרי בתערוכה החדשה עברה מעיסוקה (המרתק) בשטיחים לעיסוק ביחס בינה ובין גופה לטבע. על בסיס ראיון איתה בעיתון זה, השינוי הזה קשור לעזיבתה את ישראל, ועל בסיס הטקסט האוצרותי הוא מושפע גם מקריאת קלאסיקת השירה המונומנטלית "עלי עשב" של וולט ויטמן (עניין שקדם לעזיבתה, לראיה תערוכת סולו בברלין מ-2021 ששמה כשם הספר).

לתערוכה שני חלקים, הקטן מבוסס על שלוש עבודות וידיאו והמרכזי על ציורים – על הקשר ביניהם נעמוד בהמשך. ביוזעין או שלא, שניים

מהאתרים שבהם בחרה לעבודות הווידיאו המינימליסטיות, הכמעט דוממות שלה, מתקשרים מיידית לשניים מהאמנים המונומנטליים ביותר בתולדות האמנות הישראלית; הפסל הבין-גלקטי (ללא מירכאות – שהרי ירה אלומות לייזר למעמקי החלל) [עזרא אוריון](#) עבד במכתש רמון ויצר, בין השאר, את "תל אבק", עבודת אדמה שגובהה עשרות מטרים. את מה שעשתה [סיגלית לנדאו](#) בים המלח נדמה שאין צורך לאזכר. בניגוד לאוריון ולנדאו, שנאן לא מציבה את עצמה באותם מקומות כמבשרת טיטאנית של תזוזה טקטונית, של דרמת שינוי סדרי-עולם בקנה מידה פלנטרי – אלא כאינדיבידואלית שנעה על קו הגבול שמטשטש את המקום שבו מסתיים גופה ומתחיל הטבע.

פאטמה שנאן, מתוך "יום המלח", 2025. נעה על קו הגבול שמטשטש את המקום שבו מסתיים גופה ומתחיל הטבע צילום: יאיר מיוחס / ארטפורט

ישנו האופי המינורי, הכמעט סטטי, של העבודה בים המלח שבה גופה הופך ל"אי צף ומלבלב" (כך בטקסט האוצרותי); ישנו אוסף הפעולות שהיא מבצעת על ערימת סלעים במכתש רמון, הווידיאו הכי אקטיבי יחסית, שמגיע לשיאו בתנוחה אקספרסיבית שבה היא שרועה אופקית על האבנים כשזרועותיה מתוחות קדימה, משל היתה ילדה המדמיינת עצמה כסופרומן מעופפת. בין שניהם היא נראית צפה במימי האוקיינוס שלחופי מיאמי – וכאן אי אפשר שלא להיזכר באחד הציורים היפים בהיסטוריה, "אופליה" של הצייר הפרה-רפאליטי ג'ון אוורט מיליי, שנוצר באמצע המאה ה-19 והקדים בשנים ספורות את המהדורה הראשונה של "עלי עשב" (1855). שלוש עבודות הווידיאו אולי מתגמדות מול מתקפת הרפרנסים הגרנדיוזית, אבל מדגישות כאמור את הפוזיציה האישית של שנאן ומאפשרות שותפות אינטימית שמדברת בלחש ולא במחוות גדולות מהחיים.

פאטמה שנאן, מתוך "יום", 2025. אי אפשר שלא לחשוב על אופליה צילום: רומיין מוריס / ארטפורט

אם היו מוצגות לבדן, היו מוסתרות על ידי הצללים ההיסטוריים הענקיים המוטלים עליהן. אבל הציורים מבססים את הכוח שבה נאחזות רגליה של שנאן בקרקע (תרתי משמע – בהצלחה להנכיח את הפוזיציה שלה וביחסיה עם האדמה והצומח ממנה כפי שמופיעים

בציורים עצמם). שנאן, מתברר, לא אוהבת ציור לשמו ומתייחסת לציוריה כאל תיעוד מעובד של פעולות פרפורמטיביות: היא מצלמת את עצמה בתנוחות שבהן מופיע גופה המלא או החלקי יחד עם הצמחים והפרחים שבציור; אלה הופכים מפרופס למחווה שהיא רומנטית באסתטיקה שלה, ושבה האמנית הופכת, ובכן, ל"אחת עם הטבע".

שנאן יכולה להיות שרועה בציור ללא תנועה, אבל הטכניקה ממלאת אותו בתזוזת עולמה הפנימי ומתברר שדי הרבה זז שם

פאטמה שנאן, ללא כותרת, 2025. לא אוהבת ציור לשמו צילום: טל ניסים / ארטפורט

זה הרגע להזכיר מאסטר נוסף – אלי שמיר. [בראיון הנזכר איתה](#) מתברר שלמדה אצל שמיר, כרוניקאי עמק יזרעאל שלציוריו הוד קולקטיבי שיכול להזכיר ריאליזם סוציאליסטי. במקרה הזה שנאן אולי לא מתעלה אבל בהחלט לא מתגמדת מול מורה, וזאת מכיוון שבעצם מרדה בו: אפשר לזהות בציורים שלה את המסד הריאליסטי מבית שמיר, אבל הנופים והדיוקנאות שלה מתפרקים ממבעם הרציף באמצעות שבירה אינטנסיבית – לא מינורית בכלל – של המצויר לכתמים וגושים של צבע; בעיקר בדיוקנאות שבהם מופיע כל גופה או לפחות פניה, הם מצדיקים את השימוש בהם כחלק מאותה אמירה בנוגע לטשטוש גבולות.

אבל גם אם לא ידענו דבר על אמירה זו או אחרת, הם מפיקים יצירות מלאות מבע, תנופה, כוח ורגש שהולמות גם את שם התערוכה, בעיקר בתרגום לאנגלית: Still in Motion. שנאן יכולה להיות שרועה בציור ללא תנועה, אבל הטכניקה ממלאת אותו בתזוזת עולמה הפנימי ומתברר שדי הרבה זז שם. לא כל הציורים מגיעים לשיא שכזה אבל אלו שכן הם עוצרי נשימה, נפלאים.

פאטמה שנאן, "דיוקן עצמי עם פרחים", 2025. יצירות מלאות מבע, תנופה, כוח ורגש צילום: טל ניסים /

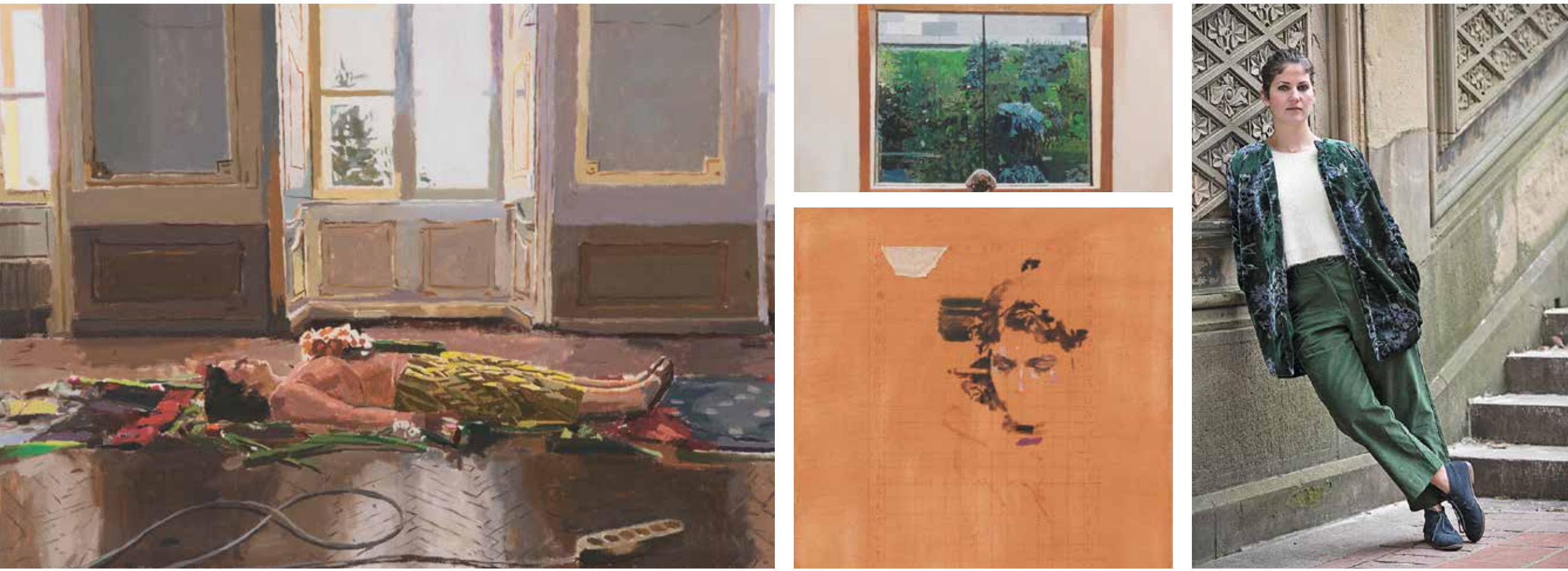
ארטפורט

יש משהו מסורתי, כמעט שמרני, בפוזיציה של שנאן. הרומנטיקה הוויטמנית של חיבור ישיר לסביבה, של "קשר בלתי אמצעי בין האדם לעולם", משוקעת כל-כולה בתקופתה, ולא ברור באיזו מידה שנאן מבינה שלא מדובר במשפט פואטי שאפשר פשוט להמשיך כאילו לא קרה דבר בין אז לעכשיו. האוצרת, ורדית גרוס, מסכמת באמירה: "זהו ציור המתחקה אחר המציאות, אך אינו מתחזה לה... מייצג את העולם כפי שהוא נראה בעיניה של מי שמבקשת לא רק להתבונן בו, אלא גם לקחת בו חלק פעיל". ובכן, כל ציור הוא כזה, בין שהאמן יודע זאת ובין שלא. זה לחלוטין לא מה שמייחד את העבודה של שנאן.

פאטמה שנאן, "עץ בנוף", 2025. יש משהו מסורתי, כמעט שמרני, בפוזיציה של שנאן | צילום: טל ניסים / ארטפורט

למרבה המזל, גם אם גרוס רואה זאת אחרת וגם אם שנאן לא לחלוטין מבינה את ההווה שבתוכו היא יוצרת, אין זו טענה מתנשאת, בעיקר כי התוצאה מדלגת על נקודות העיוורון הרעיוניות, ויותר מזה – דווקא העיוורון הזה איכשהו מביא אותנו למקום מלא בפליאה והתפעלות. איך זה יכול להיות? ובכן, תולדות האמנות מלאות ביצירות שמה שהופך אותן לנהדרות הוא הפער בין מה שהאמן חושב שהוא עושה או אומר לבין מה שהלכה למעשה יוצר את האפקט. יש "שמרנים" שיקראו לזה כישרון. למה זה שמרני במירכאות? כי "כישרון" זו לכאורה אמירה מהותנית ומנותקת מקונטקסט הזמן והמקום. אבל קונטקסטואליות היא האם-אמא של המיינסטרים העכשווי, ושנאן היא חלק מתנועה שחוזרת – שוב אבל אחרת – לרומנטי; כזו שלא מכריזה על עצמה במניפסט, אבל הנוכחות שלה (לצד זרמים נוספים שמרימים ראש בימינו במקביל וביחס להווה, כגון חזרה לסוריאליזם) הולכת והופכת לזרם המשמעותי ביותר בציור העכשווי.

פאטמה שנאן, "מסע במקום". אוצרת: ורדית גרוס. ארטפורט (העמל 8, תל אביב). עד 1.5

Clockwise from left: “Self-Portrait on Parquet” (2019), a work on display in Berlin, Fatma Shanan and “Portrait and Scarf” (2013).
Courtesy of the artist and Dittrich & Schlechtriem, Berlin; Photo: Jens Ziehe/Nir Arieli

Meet the Israeli Druze artist taking the art world by storm

Galleries are enamored with Fatma Shanan, 33, who wants to transcend identity politics and reclaim the female form

Joy Bernard

Fatma Shanan is a woman of many contradictions. The 33-year-old Israeli Druze artist – on the brink of bursting onto the global art scene – draws her inspiration from the aesthetics and traditions of her minority group's culture but does not wish to be recognized as a Druze artist. She only paints women, but won't acknowledge her art has a feminist artistic expression. She is the first to admit her work is acutely personal, but refuses to delve into private or political issues in conversation, claiming that her art speaks for itself.

In Israel, Shanan's star

is already on the rise. She is courted by commercial art galleries and big artistic institutions alike. Her works have been on display in two of the country's largest national museums: The Israel Museum and the Tel Aviv Museum of Art, where oeuvres crafted by Shanan were showcased in a 2017 solo exhibition that won many accolades.

But when she is not embraced by the cultural mainstream, Shanan lives and creates in rather unglamorous surroundings – the northern village of Julis, a tiny and scenic Druze local council that boasts less than 7,000 residents.

It is there where the artist first started painting,

taking private lessons as a young girl before going on to study visual arts at the Oranim College in the north. After that, she spent a year under the auspices of Israeli traditionalist painter Eli Shamir.

While Shanan has painted mostly in Julis so far, she insists that the narrative she is trying to convey through her work is bigger than the confines of her Arabic-speaking hometown.

Talking to Haaretz from New York, where one of her paintings was displayed and purchased at the Armory Show (one of the most prestigious fairs in the world), Shanan stresses that “If you connect to my art, it's not because you're Druze

or Israeli. I don't make art to appeal to Druze or to Israelis or to Americans. I do it because I am persuaded by the truth of what I do.”

This quest for a universal appeal is reflected in the large canvases on which Shanan renders traditional decor and female bodies into ethereal, mysterious scenes. For years, a recurring theme in her work was the oriental carpet, which is a staple of the Druze aesthetic and can be found in almost every household of the 130,000-member community.

But Shanan chooses to depict the rugs in unlikely surroundings, thereby stripping them of their decorative quality. “The carpet

has a significant presence in our Druze culture and in my personal experience, in my own life. I'm trying to cancel this presence by taking it out of its natural surroundings and bringing to the fore the female body, or actually myself, by enveloping the woman in the carpet,” Shanan says of the motive behind her previous works, many of which are self-portraits.

Asked whether it is important for her to give women special representation in her work, the artist responds that she “doesn't want to be perceived as a female artist.” But after a moment of reflection, she adds: “Last week I found out that in the gallery in Berlin, I am the only female artist. They're all men, I'm the only woman. But I don't care.”

Not just a carpet

The gallery in Berlin, Dittrich & Schlechtriem, is a respected contemporary gallery that catapulted Shanan to the coveted spot in the Armory Show, represents her and is home to the artist's latest solo exhibition that opened March 1 under the name “Yellow Skirt.”

In this exhibition, Shanan breaks away from the carpet that accompanied her throughout most of her career to make way for drawings that accentuate the female body and its somewhat fragile relationship to the space in which it operates.

The painter is moving away from more than just the carpet: In the past, she would construct scenes in Julis, which she would then photograph and use as a source for her paintings. Now that her work has crossed the ocean, so has she: One was developed during a residency in San Francisco, another was crafted in Romania. For a recent work, in which Shanan is seen levitating over an oriental carpet, she took a video of herself in New York's Metropolitan Museum of Art, which formed the basis for the painting.

She says that in the video she took to prepare that piece, “Floating Self Portrait,” her body appears to be “like a magnetic field. There is a resistance, a coming together and moving apart of the body and the space. Each one is pulling in a different direction.”

This might be an apt description of the artist's complex discourse about her own identity. On the one hand, she insists on how important it is to her that people know her mother tongue is Arabic when she introduces herself to gallery-goers abroad. But on the other hand, she isn't quick to say where she's from. “I would rather be defined as an artist.”

But Shanan cares deeply about fellow Druze artists. She acknowledges many

artists from her community have not garnered the same acclaim she has but says she is beginning to see a change. “I almost feel uncomfortable saying this,” she begins, “but I feel the impact of what I do on many women in the Druze sector who chose to study art. It's a good thing.”

“There is a problem with the education in the Druze sector in Israel,” she continues. “When I was in elementary school there weren't really art classes. That's why I took private lessons for two years as a young girl. But in recent years they started introducing art lessons for high schoolers in the village.”

a legislation that defines Israel as the homeland of the Jewish people and gives superiority to Hebrew over other languages spoken in the country.

The law sparked outrage among the Arab and Druze communities in Israel – for the Druze, the main sensitivity was that most serve in the Israeli military and identify as Israeli (the Druze living in the Golan Heights remain loyal to the Syrian regime across the border).

Shanan declined to speak on this issue, noting that her work is by choice not political. “When I do talk about being from Israel,” she concedes, “I talk about

Men are almost entirely absent from her paintings, “because I want to show the female body, I want to show myself. It's not that I don't want the male body there. I could draw a man, but it doesn't serve my purpose.”

And what is this purpose? Shanan says that she wants people who interact with her artwork to “be aware of the connection between the physical space and the body. It can express itself in many ways and in the manners in which it impacts your body and urges you to reclaim it.”

This metaphysical experience overwhelms the senses when one takes a closer look at Shanan's paintings. In “Yellow Skirt” – an avid example of the trick Shanan plays on the viewer – a woman clad in a skirt is seen from above, practically forcing the observer to imagine the skirt's wearer. Shanan admits this is her own favorite work from the exhibition “because it shows the connection to the female form, but the body is incomplete. There is a malfunction there.”

From New York, Shanan headed back to Tel Aviv, where she is participating in a group exhibition at the Tel Aviv Museum that opened on March 12. From there she will go back to Julis, to start work on a new project.

Is she not afraid that by changing the theme of her works, she will lose focus? “Every time I make a new painting there is fear,” the artist admits, but then says she is certain she will never lose her passion. “In my studio, I have two paintings I am not willing to sell. One of them is a still life drawing and the other is the sketch of a model. When I look at these two works I tell myself – okay, you can paint. It gives you this seal of approval, and you know that despite the fear you can rise up to the challenge and make that painting.”

Fatma Shanan's “Mother, Child and Necklace” (2016).

Shanan: ‘You can’t really live your life [in Israel] as an individual; you’re always part of the collective.’

Prof. Gideon Ofrat, an Israeli art historian, curator and professor of philosophy and aesthetics who also wrote a text to introduce Shanan's work to people visiting the Berlin gallery says that while he believes the painter's work is truly unique, he agrees that with her that there is a change and says she is certainly not the only Druze artist operating in the field. “If people think that,” he tells Haaretz, “it's a sign of ignorance because very few actually care about Israeli art.”

Dramatic turnaround

Ofrat says that he has seen a “dramatic turnaround” in the local art scene, which started featuring more heavily Palestinian, Bedouin and Druze artists. He is also quick to observe that “when you look at the works of many Israeli Arab artists, you see them placing an emphasis on their identity and their rural background.” In that sense, the historian says that Shanan's statement that she doesn't want to be perceived primarily as a Druze artist is “odd” but that “it's her right to present her art however she wants, and I respect her immensely.”

Where Shanan comes from, the discussion surrounding Druze identity has become more complicated over the past year after the Israeli parliament passed the nation-state law,

Weather

Rainy weekend

Light rain will fall on Friday in the north and center; it will be slightly warmer. The rain will strengthen at night and thunder storms may occur. Saturday will be cooler, with occasional showers from the north to the northern Negev.

Saturday	Sunday	Monday
14-19	14-19	14-19
Sunrise 05:50	Sunrise 05:50	Sunrise 05:50
Sunset 17:46	Sunset 17:46	Sunset 17:46

Air pollution index: 14.3.19

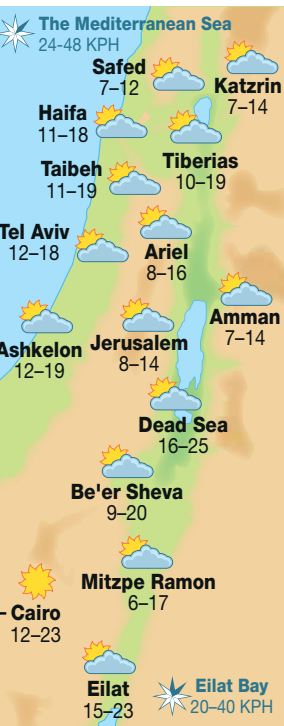
● low ● medium ● high ● very high

Jerusalem	Tel Aviv	Haifa	Krayot
Be'er Sheva	Karmiel	Afula	Modi'in

pollution forecast for this morning:

Shabbat Times

Jerusalem	17:11	18:24
Tel Aviv	17:26	18:26
Haifa	17:17	18:25
Be'er Sheva	17:29	18:26

The New York Times | HAARETZ

Your essential global and local news source in Israel

ENJOY BOTH PRINT AND DIGITAL SUBSCRIPTIONS TO TWO GREAT NEWSPAPERS FOR FOUR MONTHS AT A SPECIAL LOW PRICE

- Convenience of daily newspaper delivery to your door
- The world's most trusted perspective from The New York Times International Edition
- The best of Haaretz, Israel's leading daily
- Unlimited access 24/7 to NYTimes.com and Haaretz.com
- Unlimited access to the NYTimes and Haaretz apps on your tablet and smartphone

SUBSCRIBE TODAY

Call: 03 5121 750 | *5200
E-mail: Customer_service@haaretz.co.il | nyti@haaretz.co.il

Offer expires June 30, 2019 and is for new subscribers in Israel only. Early delivery to your door available in most areas throughout Israel. Smartphone and tablet apps are not supported on all devices. QUOTE CODE 6576

אני, המשפחה והשטיח

האמנית פאטמה שנאן מציגה בתערוכה חדשה שתי סדרות ציורים, אחת שציירה בכפר הולדתה ג'וליס והשנייה אחרי שעברה לת"א. בשתייהן מככב השטיח מהבית

רעות ברנע 17.01.16 08:49

פאטמה שנאן (29), ילידת הכפר הדרוזי ג'וליס שחיה זה שנתיים בתל אביב, רואה במקום המגורים את הבסיס לאמנות שלה. "היצירה שלי מתחילה מבסיס ביוגרפי, ולכן עד עכשיו היה לי חשוב לחזור לג'וליס ולבסס שם את העבודות שלי", היא אומרת. את עבודותיה היא מציגה בימים אלה במסגרת "20,30,40" — תערוכה מיוחדת לרגל חמש שנים לגלריה זימאק (עד 8.2, ה' באייר 68 ת"א, הכניסה חופשית).

בתערוכה מוצגות שתי סדרות ציורים, אחת שציירה כשעוד גרה בכפר, והשנייה שציירה אחרי שכבר עברה לעיר הגדולה. בשתייהן נמצא מוטיב שחוזר בכל עבודותיה עד היום: השטיח. "העיסוק בשטיח התחיל כשהייתי בשנה השלישית או הרביעית ללימודי אמנות במכללת אורנים", היא מספרת, "ויש תמיד את אלה ששואלים אם אמשך ואצייר אותו בכל הציורים שלי. כרגע אני מרגישה שאני עוד צמאה אליו, ומבחינתי עבודה טובה היא כזו שקודם כל טובה לאמן עצמו, ורק אח"כ לצופים בה".

צילום: אוראל כהן

שנאן

מה מסמל השטיח מבחינתך?

"בבית שלנו תמיד היו ההורים, האחים והשטיח. הוא היה תמיד חלק בלתי נפרד מהחוויה של בית ומשפחה. אני לא זוכרת שאי פעם דיברו אצלו על ספה או על כיסא, אבל על שטיח כן. אני מרגישה שהוא קצת כמו יצור חי. חוץ מזה, השטיח בא לעשות סדר. מכיוון שהוא אלמנט סטטי ביצירה — הוא שם כדי לבדוק את היחסים בין מה שסטטי ומה שדינמי, מה שמשתנה ומה שנשאר במקומו".

שנאן החלה להתעניין באמנות בגיל צעיר, ובתיכון כבר השתתפה בקורסים פרטיים שארגנה בעצמה בכפר. היא למדה עיצוב אופנה במשך שנה, אבל החליטה לחזור לאהבתה הראשונה ונרשמה ללימודי אמנות במכללת "אורנים". שם גם קרה מפגש משמעותי בינה לבין האמן הוותיק אלי שמיר, מהמורים במכללה. אפשר לראות את השפעתו בציורים שלה, והוא שהכיר בינה ובין גלריה זימאק, שהיא מיוצגת בה כעת.

תהליך הציור של שנאן הוא יוצא דופן: היא נוסעת לכפר, מביימת בעצמה את הסצנות, מצלמת אותן ואז חוזרת אל הסטודיו שלה בת"א ומציירת אותן. התוצר הסופי הוא ציורים שנדמה שהם ריאליסטיים מאוד בתחילה, אך ככל שמעמיקים בהם מגלים שהם בעצם אימפרסיוניסטיים, הן טכנית והן קונספטואלית. "הציור האימפרסיוניסטי השפיע עליי מאוד", היא מספרת. "בהתחלה הייתי מציירת שטיח לפרטי פרטים — הפרח היה פרח, והקו היה קו. רק אחר כך התחלתי לפרק את הדימוי, וזה בולט בעבודות היותר חדשות".

למה החלטת לעבור לגור בת"א?

"בין ג'וליס לת"א יש דיכוטומיה שטובה לי. בעבודה אני צריכה להתרחק, ופה אני הרבה יותר מפוקסת ביצירה. כשחייתי בכפר היה לי פחות זמן לעצמי".

את מרגישה שכאמנית דרוזית את צריכה להוכיח את עצמך יותר מאמניות ישראליות?

"לא. יכול להיות שזה מכיוון שתמיד היה חיבור ביני לבין החברה הישראלית, היה מגע כל הזמן. למזלי, בשנים האחרונות זכיתי גם בפרסים, שהם כמו גלגל הצלה, מאפשרים לי להמשיך לשחות".

Arte Realizzata

Interviews Artist Spotlight Book Highlight

Exhibition Showcase Curator's Corner

In Review Fair & Festival Feature

What's New Auctions and Sales About

Disclaimer Contact

Written By uzomah uguwu

A Gripping Conversation with Fatma Shanan

Photo Credit: Malu Zayon

Fatma Shanan is a Druze painter from Israel. She is known for her figurative oil paintings of scenes of Druze villages and is inspired by 19th and 20th-century realism. Shanan is

Interviews Artist Spotlight Book Highlight
Exhibition Showcase Curator's Corner
In Review Fair & Festival Feature
What's New Auctions and Sales About
Disclaimer Contact

2014). Shanan participated in residency programs at Fountainhead Miami (2021), Residency Unlimited, New York (2018), and Artport Tel Aviv (2016–2017). I had the pleasure of asking Fatma what purpose art served in her life, how she adapted during the pandemic artistically, and so much more.

UZOMAH: How do you come up with themes for your art?

FATMA: My paintings are characterized by looking at scenes that include myself or participants from different circles in my life. The physical and mental space in the society I grew up in led me to these issues since childhood when I had to create my own personal defined space. The topics I deal with in my artworks are engaged with my personal biography and with things I've seen and read inspired by my own experience in the world. From my personal experience, I strive to reach the universal, and sometimes vice versa. as in Walt Whitman's words, a great inspirational source for me, "for every atom belonging to me as good belongs to you."

In addition, many of my works begin with written words, in my recent works mostly around the poems of the American poet Walt Whitman, which gave words to my previous personal feelings. My works seek to explore and develop a notion, both visually and conceptually. In recent years I find myself increasingly engaged in nature, inspired by Whitman, who dealt with the vast nature as a space in which human freedom in its purest form resides, a space that only when a person is free from societal distractions and structures he can know himself. This is a topic I've frequently been researching in my recent works.

U: How has formal education helped your artistic process?

F: I studied painting at Oranim Academic College and with painter Eli Shamir. Something from each of my teachers has remained with me.

Arte Realizzata

[Interviews](#) [Artist Spotlight](#) [Book Highlight](#)

[Exhibition Showcase](#) [Curator's Corner](#)

[In Review](#) [Fair & Festival Feature](#)

[What's New](#) [Auctions and Sales](#) [About](#)

[Disclaimer](#) [Contact](#)

Photo Credit: Malu Zayon

U: Your use of your own body to both define and open spaces has become something for which you are known. How did that come about artistically?

F: Painting myself and my body in my works was a natural evolution of my exploration of body-space relations. Like anything in my paintings, my body is never isolated from context. It is always thought about with its environment.

Inspired by the writings of Whitman, which I've mentioned, in my recent paintings, there are representations of myself, surrounded by branches and flowers that sometimes appear to grow out of my body's various positions - thus, the limits between the figure

Arte Realizzata

[Interviews](#) [Artist Spotlight](#) [Book Highlight](#)

[Exhibition Showcase](#) [Curator's Corner](#)

[In Review](#) [Fair & Festival Feature](#)

[What's New](#) [Auctions and Sales](#) [About](#)

[Disclaimer](#) [Contact](#)

from a distance.

Photo Credit: Malu Zayon

U: Who are some of your artistic influences?

F: As I mentioned, many of my works are influenced by my personal experiences in the world, as well as by texts I read that direct my ideas. All of my paintings are inherently related to the performative preparatory work that preceded them and is based on pre-staged scenes. In my early works, especially around my childhood village, Julis, in northern Israel, and in my recent works, especially around the connection with nature.

Arte Realizzata

[Interviews](#) [Artist Spotlight](#) [Book Highlight](#)

[Exhibition Showcase](#) [Curator's Corner](#)

[In Review](#) [Fair & Festival Feature](#)

[What's New](#) [Auctions and Sales](#) [About](#)

[Disclaimer](#) [Contact](#)

Ludovic Alleaume's Marie Madeleine pose from 1927 which appears similarly in my 'Shoulders Flowers'. These are just a few examples, but the list is much longer...

U: Is the end result more important than the process? Or the process? Or are they equal?

F: The artistic process and the result are inseparable for me. The scenes I pre-direct are an integral, central part of the creative process and not just part of a practical process.

Similarly, my picturesque technical practice, including inseparable combination: the technique of the multiple stains and the concept in which I engage in my works, are intertwined. Each stroke of color is placed at a minor distance from the next, a practice based on my desire to combine matter and concept.

[Interviews](#) [Artist Spotlight](#) [Book Highlight](#)
[Exhibition Showcase](#) [Curator's Corner](#)
[In Review](#) [Fair & Festival Feature](#)
[What's New](#) [Auctions and Sales](#) [About](#)
[Disclaimer](#) [Contact](#)

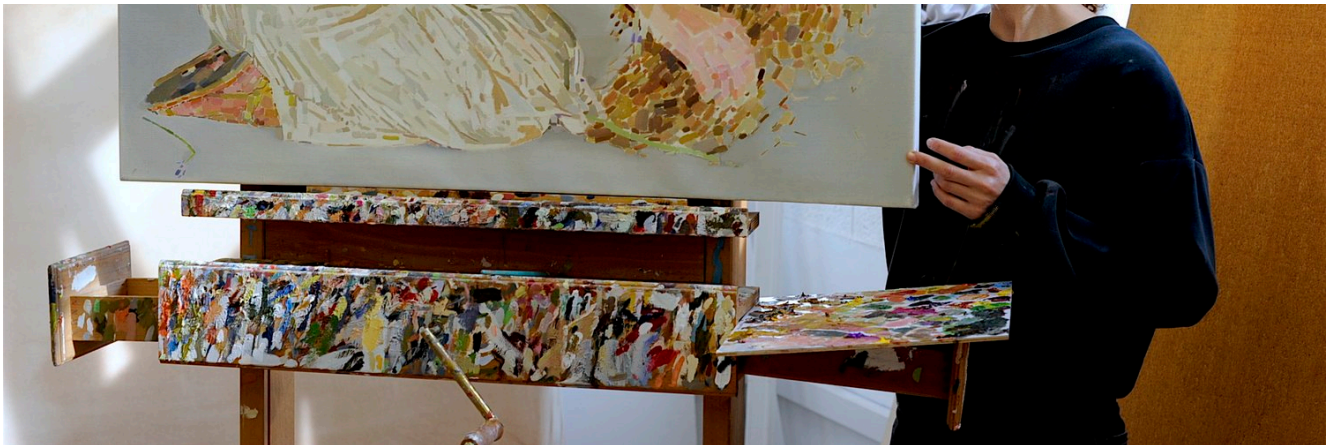

Photo Credit: Malu Zayon

U: How does figurative art allow you to address art as a means of exploration?

F: The picturesque medium allows me direct contact and interaction with the canvas: the brush serves as an intermediary factor between my body and the creation. Working in this medium involves an integral spiral process that combines thought, eye and hand. The use of figurative painting also allows me to connect the body to the canvas: my paintings are all based on pre-staged scenes in which the body operates and acts. I document the performance, and the images serve as the basis for my paintings; performance and movement are embodied on the canvas using stains.

U: How does art express the emotions and senses one feels and uses in life?

F: In my eyes, the painting process is subjective and intimate. However, as soon as I release the result to the world, I am confident and content that it suddenly takes on new directions and interpretations that I have no control over, which I embrace. Since I use figurative painting, there is no doubt that the observers, in most cases, will seek a specific meaning in the artwork; I do want them to understand the personal meaning I've given to my works and how the works embody my inner feelings, but at the same time it is no

Arte Realizzata

[Interviews](#) [Artist Spotlight](#) [Book Highlight](#)

[Exhibition Showcase](#) [Curator's Corner](#)

[In Review](#) [Fair & Festival Feature](#)

[What's New](#) [Auctions and Sales](#) [About](#)

[Disclaimer](#) [Contact](#)

Photo Credit: Malu Zayon

U: What are you currently working on?

F: I am currently working on the project for a solo exhibition that will go up next year (2023) in Piero Atchugarry Gallery, Miami. I am interested in expressing the relationship between myself and nature, especially around the ocean. This is a theme that continues the last exhibition I presented in Berlin, leaves of grass, at the DITTRICH & SCHLECHTRIEM gallery. The previous exhibition was titled after the writings of the American poet Walt Whitman, which deals with the vast nature, whose only assimilation within it makes it possible to experience its power to its fullest. I now seek to create inspired nature in an unmediated manner, within the enormous American nature, especially in the ocean and its floor, which functions as a pivotal element in my research. Through diving and documentation, I explore how my own movement affects the movement of the ocean and how the movement of the ocean affects me, including all of the life taking place beneath. For me, this preparatory research relates to questions I ask in many of my

Arte Realizzata

Interviews Artist Spotlight Book Highlight

Exhibition Showcase Curator's Corner

In Review Fair & Festival Feature

What's New Auctions and Sales About

Disclaimer Contact

everywhere enforcing the restrictions, especially in areas of high infection rates.

I practically spent all my time in the studio. It was very interesting to explore how limited movement can change the way we create, reducing ourselves or our art scale. The main change that occurred regarding my art during that period was that I stopped working on large-scale works and started working on small canvases, as I needed them to be easily transportable so I'd easily carry them home with me during quarantine or under lockdown restrictions. In this context, it is important to note that the change in my paintings' scale was also inspired by the small-scale magical and mesmerizing artworks I've been exposed to the recent year in the "Surrealist Women" exhibition at the MoMa museum, NYC in 2020, which included works of female artists as mentioned above and also as Remedios Varo.

Please visit Fatma's [site](#) for more information about her artwork and future exhibits.

uzomah ugwu

< **A Spiffing Conversation with
Henn Kim**

**A Fascinating Conversation with
Grimanesa Amoros**

>

ביקורת אמנות

אמניות פלסטיניות מנכיחות את הגוף שלהן כאקט אמנותי-פוליטי

העיסוק האמנותי בזהות פוליטית באמצעות הגוף חוזר למרכז הבמה בתערוכות של פאטמה שנאן וסמאח שחאדה. בציור ורישום וירטואליים הן רומזות כי נשים יכולות להיות כלואות גם במרחב חופשי כביכול

גליה יהב

19 בפברואר 2015

התערוכות של פאטמה שנאן ושל סמאח שחאדה מפגינות יכולת וירטואלית בציור וברישום, בהתאמה. שנאן, בהשפעה סגנונית ניכרת של הצייר אלי שמיר ושל ציורי השטיחים של אסד עזי, מציירת בשמן על בד מיזנסצינות שנראות בהן אינטראקציות שונות בין נשים לשטיחים שהונחו בחוץ, בין בתי כפר ובשדה; אלה מפורטות בריאליזם מדהים. שחאדה רושמת בעיפרון על נייר בהיפר־ריאליזם שנע בין סקיצות קטנות לבין רישומים גדולים נוסח האמן האמריקאי רוברט לונגו. עניינה הוא דיוקנאות, חזיתיים ובצדודית, בעיקר של נשים צעירות לבדן, צפות על משטחי נייר חלקים כמן מדוזות פלאיות במצולות בוהקות, שיערן הכהה מודגש באופן חוזר, רמת הטיפול בו פרטנית להפליא, צוברת משקל ארוטי.

במבט ראשון שתיהן נענות לציווי הציור הריאליסטי הקלאסי, השמרני אפילו; אבל נוכח אצלן יסוד מאגני, מיסטיקה אופפת את תיאוריהן הציוריים. גם כשהם מלאי שלווה כביכול, שקטים ויציבים, בוקע מתוכם ממד דק של סירוב; סירוב להיגיון, לסדר, לתפקיד הדת באמנות, לתפקיד האשה, הסטה קטנה ביחס לתולדות האמנות.

"כאשר הוא נפרש בחוץ על האדמה, הוא מבטל את הטבע, מתערב בו ומשבש את הנוף", כותבת האוצרת כרמית בלומנזון על השטיח אצל שנאן, שזו לה תערוכת היחיד השניה. "מרחבים ביתיים מפעפעים אל מרחבי השדה, כובשים להם פיסת אדמה, משתלטים". בלומנזון

נדרשת להיסטוריה הארוכה של השימוש באורנמנטיקה באמנות, מימי הביניים ועד לשטיחים האוריינטליים המופיעים אצל דלקרואה, גוגן, מאטיס ורבים אחרים. גם אצל חלקם הוא אמצעי להחדרת יסוד גיאומטרי מופשט, דקורטיבי, שטוח, מתמטי אפילו, בלבו של ציור נטורליסטי. לדידה "השטיחים מגלמים מפגש רבת-תרבותי, המבטא קשר בין המסורתי לחדש, בין מזרח למערב, בין איסלאם, דרוזיות ויהדות, בין אמנות לאומנות, בין מסורת לאוונגרד". הם אביזר תפילה אך גם מייצגים מתן כבוד; חמימים ושייכים למסורת של אומנות נשית אך גם בעלי יסוד מאיים, מין חיית טרף האורבת לאנשים בדממה.

אכן, המראה של השטיחים מוזר. הם הרי אלמנט ביתי מובהק - ועוד כזה העובר לעתים בין הדורות ונהפך לסמן של משפחתיות עתיקה, של שושלת - ואילו אצל שנאן הם תמיד בחוץ, בפרהסיה. לעתים באופן שניתן להסבירו, תלויים על אדן חלון או מונחים על גג, אבל בחלק מהציורים הם נישאים ונגררים בשדה בטקסיות חסרת פשר.

בציור "רזאן" מ-2012 נראית נערה בגבה אלינו, לבושה ג'ינס וחולצת טריקו לבנה, עומדת דום באמצע שדה מצהיב, שטיח פרוש על האדמה לרגליה. ב"רזאן ועדן" מאותה השנה נראות שתי נערות, כמעט זהות זו לזו, מגלגלות את השטיח הפרוש בשדה השלף. מה פשר הטקס הזה? אולי איזו דת אלטרנטיבית, משונה, הכוללת גם שטיח היכול להיפרש בכל מקום וגם עמידה מורכנת ראש בצפירה בלתי נשמעת, אולי שיטת טאי־צ'י חדשנית.

פאטמה שנאן, "רזאן", 2012 צילום: צילום : ליאת אלבלי

גם מראה הנוף הארצישראלי הכה מוכר, האור הצלול מדי המזוהה עם תולדות האמנות המקומית עד כדי תו תקן לאותנטיות, מצויר הפעם, כשהוא נראה במבט מתוך הכפר ג'וליס החוצה, אל שדות בעמק שכמו ממסגרים אותו. *שטיח אדום החוסם את נוף מרפסות הבתים, פרוש במרכז הציור על מתקן לא נראה, מתקבל כרגיסטר נפרד, קדמי, חסם־ראייה המפר שגרת צהריים כפרית. הוא כמעט דגל או לוגו על גבי מרחבי הציור, במרכזו עין המתפתחת לאורנמנטיקה צמחית, בשני צדדיו פסים ממסגרים ("שטיח תלוי", 2011). בציור

"מיה, לארא ותמיר" מ-2014 השטיח בחיק הטבע נראה כאביזר פיקניקים מופרז, תחליף מחצלת מפואר. "מנאר 2", גם כן מהשנה שעברה, הוא תקריב על ילדה הרוכנת על ארבע על גבי שטיח, משרטטת עליו בגיר סימני משחק קלאס. היא נראית מבעד לסורגי ברזל, פיתוחי הברזל שלהם אנלוגיים לפיתוחי דוגמת המרבד.

סימון הקלאס חוזר גם ב"שטיח ירוק" מ-2013 וב"שטיח וחלון" מ-2010: באחד המספרים רשומים על הכביש כשהם הפוכים, ילדה אמורה לקפוץ לפיהם כך שתתקרב אלינו, מאחוריה תלוי שטיח כמו שמוט ומחכה לחבטה; בשני נראה נוף אורבני מבעד לחלון קטן, הקיר המתרום מעל השטיח דומה לשמים מעל ים, ביניהם קו האופק חוצה את הקומפוזיציה באמצע, מערבב פנים וחץ. ויש גם שטיחים וכיסאות פלסטיק לבנים, אלה ואלה מצוירים כשהם ערוכים לשימוש ומונחים על גדר אבן במרפסת לצורך אוורור (אוורור הדחקות שטואטאו מתחת לשטיח? אולי).

בציורים אחרים נראה ריבוי שטיחים במבט מלמעלה – ב"כביש 1" מ-2014 עשרות שטיחים מרצפים כביש בין בניינים ואילו ב"בית 3" הם מרצפים כשטיח־טלאים ענקי גג של בית, חבורת בנים עומדת במרכז הגג בעוד שחבורת בנות יושבת וצופה בהם. בשני הציורים השטיחים מזכירים מראה אוירי של שדות, פאזל של ריבועים בעלי גוונים וטקסטורות שונות. "סצנריו נרטיבי לכאורה, כמעט מיצגי", מכנה זאת גדעון עפרת במאמרו בקטלוג, "חיי ומותו של שטיח. סיפור יציאתו של שטיח מן הבית לעולם כמהלך שסופו אובדן".

סמאח שחאדה, מתוך הסדרה "אנונימית", 2012 צילום: צילום : ינאל פרדו

חשודות או נחשקות

את תערוכת היחיד הראשונה של סמאח שחאדה, "מבוקשות - הפרקטיקה של הגוף", מנתח האוצר פריד אבו־שקרה דרך הפריזמה של מעמד האשה בחברה הפלסטינית. הוא מצטט את הפילוסוף מוריס מרלו פונטי באמירה "עלינו לכפות את נקודת המבט הגופנית על העולם" ומבאר את יצירותיה לאור מאמרים עכשוויים על יוצרות

פלסטיניות הפועלות בתפוצות, בתנאי העולם המערבי המאפשר להן היחלצות מתפישת העולם הפטריארכלית המקומית. "אמניות מעטות, כגון אמאל עבד אל־נור ומונא חאתום, יכלו להציג את עצמן כדמות מרכזית בעבודתן, מכיוון שזכו לחיות בחברות מערביות, הפתוחות לקבל פרקטיקה כזו", הוא כותב, "פרקטיקה שנראית לנו ישירה ואמיצה. שתיהן חיו ופעלו בחממות מערביות שהעניקו להן חופש ביטוי, אשר נעדר מיצירותיה של סמאח שחאדה ומאלה של יוצרות פלסטיניות בארץ. אלו עוסקות בנושאים חברתיים בעדינות וב'נימוס', עד שהעדינות והנימוס מקהים את הנושאים העומדים לדיון". לדידו, בשל נסיבות אלה שחאדה מרסנת את העיפרון ברישומיה "בתנועות עדינות ורגישות של יד מיומנת, שכמו מלטפת את הגוף באור וצל". האם הליטוף הזה הוא נציג הריסון, או דוקא חותר תחתיו?

נוסח הרישום, כמו הלחץ הנפשי העולה מהדמויות המצוירות (המגיעות עד עוצמה קריקטורלית ברישומי ה"גבר"), לא במקרה מזכירים את אלה של לונגו. ההבדל העיקרי ביניהם, מלבד בנושאי הציור, הוא בעומק השחור. בעוד שלונגו משתמש במנעד שבין קווקוו רפה עד כמעט בלתי קיים לבין משטחי שחור מלא, אפל, מתכתי ומחזיר אור, הרי שחאדה מסתפקת במנעד מצומצם יותר. זה משאיר את רישומיה באפרפרות לא קיצונית, "שירה של גוני אפור", לדברי האוצר.

הוא מפרש את מלת הקוד "מבוקשת" כמייצגת "את מסלול חייה הקשה של האשה, המחויבת לציות לבן זוגה" ומתאר אותה כ"נמלטת ממעצר הבית, מעצר בחדר השינה ובמיטה", אשה המחויבת לזקני השבט, בלי כסף משל עצמה, שאסור לה לערער על החלטות הגברים, נמלטת מנידוי ומרדיפה, "כמו איילות שנמלטות מהזאבים הרודפים אחריהן בעודם מסוחררים מעוצמת התשוקה".

סמאח שחאדה, מתוך הסדרה "אנונימית", 2012 צילום: צילום : ינאל פרדו

הרישומים, רובם מתווים של דיוקנאות נשים, בהחלט מעלים את אפשרות הפענוח הזה, אבל בה בעת ניתן גם לראות בהם רישומי תשוקה ושעשועים ארוטיים (אמנם מוצנעים יחסית). כאלה הם,

למשל, רישומי הקשירה. בשניים מהם נראית אשה צעירה מגבה, ידיה כאילו כפותות מאחורי גופה, כמעט כמו באזיקים. אלא שהיא מחזיקה את שני קצות החבל, מלפפת ומותחת אותו כרצונה, נראית כצועדת לקראת מישהו או משהו הניצב לפניה ונסתר מעינינו, לאו דווקא מיוסרת אלא זוממת ("קשר", 2014). ברישום נוסף אשה מחזיקה מאחורי גבה תרנגול קשור, מטילה אותו על שכמה וסוחבת אותו כשלל ציד (ללא כותרת, 2014). הקשירות האלה מעלות על הדעת את תצלומי מייפלטרופ ונובווישי אראקי, על משחקי הסאדו־מאזו המוצגים בהם, ובייחוד מזכירות את "Guarded Condition" של לורנה סימפסון מ-1989, יצירה שעניינה העוצמה הארוטית־פוליטית של תנוחות מסוימות ביחס לזהות האתנית.

הסדרה "אנונימית" מחברת בין הצעיף המסורתי לבין אופנה ופתיינות. יפהפייה צעירה משורטטת שוב ושוב כמדגמנת טקסטיל בתאורה דרסטית, עוטה עליה את הבד כשאגרופיה קפוצים. באחד הרישומים הצעיף קושר את פיה, כמו חוסם את הצעקה שלה, אולי כמעט כאשה רעולת פנים; אבל עיניה עצומות במין התמסרות ארוטית אדוקה, ידיה משוחררות.

שחאדה מציגה מתווי הכנה כביכול, דיוקנאות המשורטטים כשמתחת לצווארים אין המשך כך שהראשים צפים במרחב ריק - נוסח ידוע של סקיצות ורישומי־לימוד אנטומיים. כל אלה הם הכנה לרישום "שוכבת". היא, לעומתם, מלאת פרטים, כל אבריה רשומים עד הסוף, מטופלים לעילא, באופן וירטואוזי. רק האובייקט שעליו היא שוכבת חסר, כך שהציפה שלה, לעומתם, היא מלאות ריקה מסדר אחר.

פאטמה שנאן, "בית 3", 2014 צילום: צילום : ליאת אלבלי

הנערה הזאת, בג'ינס קצרים וגופייה, מבטה מופנה למעלה, שוכבת חצי רפויה וחצי מתוחה, מעין מהופנטת מרחפת. היא מעלה על הדעת עולם של חולמות בהקיץ; אולי היא ישנה, אולי היא בעיצומה של חוויית ריחוף חוץ־גופית, אולי נערתו של קוסם, נערת קרקס לוליינית או פציינטית על שולחן ניתוחים לא קיים. היא צפה בחלל הנייר הלבן, בלי כוח כבידה, רק ראשה שמוט מחוץ למשטח הבלתי

נראה, שיערה הארוך נופל כלפי מטה, הופך אותה לישועית, מין מיועדת לשחיטה נצחית. הריחוף הזה מזכיר את תצלומי "Escape Artist in Levis" של סם טיילר-ווד; אצלה האשה מרחפת בחלל בעזרת בלונים הנושאים את גופה, כביכול. אצל שחאדה הנערה עולה באוויר כחיזיון, כפנטזיה, כהזיה מענה ומענגת.

אבו־שקרה מייחס לנשים של שחאדה תפקיד פוליטי, כמובילות של מודרניות, תהליכי חילון ורפורמות. הן מבוקשות גם כחשודות וגם כמי שדרושות להובלת העם בהקשר מהפכני. האם הן גם מבוקשות במובן של נחשקות? האם הנשים שלה הן רק נציגות של "ביקורת חברתית ותרבותית נוקבת" כלשון אבו־שקרה, רק נציגות מאבק פנימי להבעת הזהות והאישיות של האמנית באמצעות דיוקנאות שלהן ושלה, או שהן גם מושאי תשוקה של הציירת? והאם קיים בכלל הבדל, או שבכלל נחוץ לקיימו? הגבול בין סולידריות נשית לבין ארוטיקה כזו מפולרטט לגמרי אצל שחאדה, וגם בכך יופיה של התערוכה.

מאז שנות ה-90 לא היתה עדנה של ממש לאמנות העוסקת בזהות, ועוד פוליטית, באמצעות הגוף, תנוחותיו ומחוותיו. טוב לראות שההתעניינות בעולמה של אשה צעירה, אחת הפיגורות המרתקות והאניגמטיות שיש, מתקמבקת דווקא אצל אמניות ערביות עכשוויות. למרות הטון הדרמטי, לעתים בוסרי כצפוי אצל אמניות בתחילת דרכן, בשתי התערוכות מעומתים יסודות של אילוף וביות ושל פראות, אי־ציות לכללים ופנטזיות תעופה. אצל שתיהן, דווקא מתוך עודף ההצבעות על מקום, על חיפוש זהות, על צורך עז בשייכות, נוצר איזה אי־מקום מרחף, כמעט ממריא.

פאטמה שנאן, "שטיח וחלון", 2010 צילום: צילום : ליאת אלבלי

שחאדה ושנאן רומזות לנו, כל אחת בדרכה, כי האשה הצעירה יכולה להיות כלואה גם במרחב החופשי כביכול, גם בחוץ. כוחות השיטור הפועלים עליה אינם מוחשיים, החוק לא נראה, או שכבר הופנם ונהפך ליסוד נפשי כובל ומשתק. כך, גם יכולת הציור המימטי האדירה של שתיהן היא בעלת ערך דיאלקטי, של מלאכה עמלנית, חרוצה,

מצייתת לציווי האמנות במלואם. דווקא מתוך האילוף המושלם הזה
נוסד פוטנציאל של חירות.

פאטמה שנאן דרע: "רצף מרחבי אחד", אוצרת: כרמית בלומנזון.
סאמח שחאדה: "מבוקשת", אוצר: פריד אבו־שקרה. הגלריה לאמנות
אום אל פחם, שעות הפתיחה: ימים ראשון עד חמישי, 9:00-16:00,
שבת 9:00-16:00. עד 19.4

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו
מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר
האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ

אמנות

פרס שיף לאמנות פיגורטיבית הוענק לציירת פאטמה שנאן דרע

לזוכה, בת 29 ילידת הכפר הדרוזי ג'וליס, הוענקו 10,000 דולר ותיערך לה תערוכה במוזיאון תל אביב. חבר השופטים: "אחד הקולות המעניינים הפועלים כיום בשדה האמנות הצעירה בישראל"

לעקוב

שני ליטמן

20 ביוני 2016

הציירת פאטמה שנאן דרע היא זוכת הפרס על שם חיים שיף לאמנות ישראלית פיגורטיבית-ריאליסטית לשנת 2016. בחבר השופטים היו סוזן לנדאו, מנכ"לית ואוצרת ראשית במוזיאון תל אביב לאמנות, דובי שיף נציג המשפחה, עו"ד גיל ברנדס, האספן דורון סבג והאוצר ד"ר דורון לוריא. לשנאן דרע יוענק פרס של 10,000 דולר, וכן תערוכת יחיד מלווה בקטלוג במוזיאון ת"א. הפרס יוענק לה מחרתיים (רביעי), בטקס במוזיאון. באותו ערב תיפתח במוזיאון תערוכה של הצייר עפר רותם, זוכה פרס שיף ל-2015.

שנאן דרע היא בת 29, ילידת הכפר הדרוזי ג'וליס שחיה ויוצרת בתל אביב. היא למדה אמנות במכללת אורנים שבטבעון, ואחר כך בסטודיו של האמן אלי שמיר. בנימוקי חבר השופטים שבחר בה נכתב כי היא "אחד הקולות המעניינים הפועלים כיום בשדה האמנות הצעירה בישראל. במשך שנות פעילותה הצליחה שנאן דרע לבסס אמירה אישית, הקשורה למקורותיה הביוגרפיים והיא עושה זאת בצורה ציורית אך מדויקת".

שטיח תלוי, 2011, פאטמה שנאן דרע צילום: ליאת אלבלינג

הם הוסיפו כי "השטיח האוריינטלי, הפרוש על מעקה מרפסת הבית, או מגולגל, או מונח כך סתם באמצע השדה, תופס חלק נכבד בציוריה של שנאן דרע. לעיתים הוא מוחזק על ידי שני כסאות 'כתר פלסטיק' תוך שהאמנית מתארת את הטקסטורות השונות והמנוגדות של

המוצר התעשייתי הפלסטי, הסינטטי המודרני – לבין השטיח הארוג, המייצג את המסורת. השטיחים בציוריה מתארים אורנמנטליות עשירה ומענגת מבחינה חזותית. הם משמשים בחיי היום־יום בבית בכפר, אך גם כמצע בבית התפילה הדרוזי. לשטיח חוקים משלו, אסתטיקה משלו ועבר משלו, ונראה כי פאטמה מלהטטת בכל אלה בהטחות מכחול ובצבע עשיר בעומקו".

פרס שיף מוענק מאז שנת 2008. שיף היה מלונאי ואספן של אמנות ישראלית ובנו, איש העסקים דובי שיף, החליט להנציח את זכרו בפרס שנתי לצייר בולט. בעבר זכו בין היתר ליאוניד בלקלב, דוד ניפו וערן רשף.

בית 3, 2014, פאטמה שנאן דרע צילום: ליאת אלבלינג

חזן ועדן 2, 2012, פאטמה שנאן דרע צילום: ליאת אלבלינג

דיוקן עצמי עם מסבחה, 2010, פאטמה שנאן דרע צילום: ליאת אלבלינג

לארא 1, 2013, פאטמה שנאן דרע צילום: ליאת אלבלינג

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

+ אמנות

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ

תערוכות חדשות

השטיחים הכבושים • השטיח של האמנית פאטמה שנאן כביטוי למהלך חתרני

השטיח בתערוכתה של פאטמה שנאן דרע הוא לא רק סממן נשי אלא גם ביטוי למסעה החתרני של האשה בדרכה לעצמאות. על שש תערוכות חדשות בגלריה לאמנות באום אל־פחם

לעקוב

איתן בוגנים

21 בינואר 2015

שש תערוכות של אמנים ערבים ייפתחו בשבת (24.1) בצהריים בגלריה לאמנות באום אל־פחם. האמנית פאטמה שנאן דרע, שנולדה וגדלה בכפר הדרוזי ג'וליס, תציג את תערוכתה "רצף מרחבי אחד" ובה ציורים סביב מוטיב השטיח. שנאן, שציירה בעבר סדרות שבהן כיכבה שרשרת ה"מסבחה" כמסמנת סמכות אב, מטפלת הפעם בשטיח כמי שבאה אל הגרעין המשפחתי מתוך ההקשר הנשי של השטיח הביתי. השטיח מופיע באתרים שונים: בתוך ביתה, בסמוך לקיר כשעומדת עליו ילדה, עם סימן של משחק "קלאס", במרפסת מול הנוף, על מעקה הבית, על גגות הכפר, מוטל על הכביש, נפרש בשדה הפתוח עד קו האופק, מגולגל בפינת חדר ועוד.

סיפורה של שנאן הוא סיפור יציאתו של השטיח מן הבית לעולם כמהלך שסופו אובדן, "אך בה בעת זה סיפור יציאתה של אמנית צעירה מביתה אל העולם כמי שמאששת את עצמאותה, חירותה וידיעתה את עצמה", כותב גדעון עפרת בקטלוג התערוכה. לפי עפרת, מסעה הציורי של שנאן הוא מסע של אני מורד וחתרני.

פאטמה שנאן דרע, "בית 3", 2014 צילום: ליאת אלבלינג

"בחברה הדרוזית שבה גדלתי השטיח הוא פריט יקר ערך, היחס אליו לרוב אינו פרופורציונלי, אסור לדרוך עליו, אסור שיתלכלך", מספרת האמנית, "הנשים מטפלות בו באובססיביות, מנקות, מנערות, מברישות. הפגיעה בשטיח יכולה להיתפס כמרד, מרד של ילדה שלא

נותנים לה לשחק בחוץ". גם אוצרת התערוכה, כרמית בלומנזון, מציינת במאמרה את הזיקה שבין דימוי השטיח למגמות אמנותיות ופמיניסטיות שהופיעו בשנות ה-70 של המאה הקודמת, וקושרת את ציוריה של שנאן לאמנויות שאימצו מוטיבים אורנמנטליים וטכניקות של מלאכת יד כהיפוך מכון לצורניות מודרניסטית מזוכת, על מנת לעורר שאלות בדבר תפקידה של האישה בחברה.

השטיחים המצוירים של שנאן, לפיכך, "משקפים את התהליך שבו מוצרי מלאכת הכפיים הנשיים, מוצרי הפולקלור והאמנות השימושית, נטמעו בתוך שפת האמנות הקאנונית והפכו לחלק מאמצעי הביטוי בפרקטיקת האמנות העכשווית", כותבת בלומנזון.

לצידה של שנאן יציג נידאל ג'בארין את תערוכתו "מתפרק", המלווה בתת-הכותרת "האימפרסיוניזם ביצירותיו של נידאל ג'בארין: בין סטרוקטורליזם לדקונסטרוקציה". ג'בארין, יליד אום אל-פחם, יציג סדרה של פסלי ראשים מאבן ומבזלת, לצד מקבץ ציורי נוף, פורטרטים עצמיים ודמויות שונות מעברו של האמן. [פריד אבו שקרה](#), אוצר התערוכה, מכנה את ג'בארין אמן אימפרסיוניסטי, שהמחויבות שלו נתונה רק לתפיסה החושית ולציור אשר הוא רואה וחש ברגע כלשהו, גם אם אחרים לא ראו זאת, "גם אם הרושם שנקלט נוגד את הערכים הנשגבים וייתכן שאף פוגע ברגשות הצופה".

במוקד עשייתו של ג'בארין עומד המתח בין הנטייה שלו להבעה אימפרסיוניסטית אנגב אימוץ סגנון וגישה מערביים-אירופאים, לבין הרצון לנסח זהות אמנותית פלסטינית ערבית ייחודית. לדידו של האוצר, קשה שלא לראות את הדמיון בין היצירות של "אמן ערבי כנידאל לבין יצירותיו של אמן מערבי אחר, בין התרבות הערבית האיסלאמית-מזרחית לבין התרבות המערבית, בין האוריינטליסטים לבין המערביסטים".

האמן הצעיר כרים אבו שקרה יציג במקביל את התערוכה "אחדות האדם, הטבע והחיה", המורכבת מסדרה גדולה של ציורים ובהם משולבים שלושה מרכיבים: האדם, הטבע ובעלי חיים, בעיקר ציפורים ודגים — כולם כמעין ביטוי אוטוביוגרפי של האמן. בהשפעה ישירה

מהאמן המנוח עאסם אבו שקרה, מציג כרים אבו שקרה לצד זה גם סדרה של ציורי שיחי צבר, צבעוניים ברובם. בתערוכתו מנסה האמן לגשר על הפער בין האדם לבין הטבע, עד כדי כך שהצבר, הציפורים ובעלי החיים יכולים להיחשב למייצגים של דיוקנאות עצמיים נסתרים הטמונים בזיכרוננו. "זיכרון העבר נקרא להופיע מחדש ולהפוך לישות חומרית באמצעות העברתו מהדמיון אל הציור", כותבת עיאדה נסראללה במאמרה הקצר.

האמנית סאמח שחאדה תפתח את התערוכה "מבוקשת" ובה רישומים הנעים בין עולמה הפנימי לזה החברתי. בנוסף יציג זאפר שורבנגי, אמן מאום אל־פחם שעבודתו טרם זכתה לחשיפה, תערוכת יחיד שאצר אנטואן שלחט. כמו כן, תוצג עבודת הווידאו "New Born" של האמנית [ראידה אדון](#).

לחצו לקבלת עדכונים בנושא:

+ אמנות

+ תערוכה

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר | רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ